

Yevro-2012 na aktyvizatsiyu transkordonnoho spivrobitytstva ta rozvytok pidpryyemnystva [Impact of Euro 2012 at enhancing cross-border cooperation and business development]. L'viv: Rehional'nyy filial NISD v m. L'vovi, 15.

7. *Mekhanizmy ta instrumenty vykorystannya perevah interrehional'noho ta transkordonnoho spivrobitytstva u pidvyshchenni konkurentospromozhnosti zakhidnykh rehioniv Ukrainy [Mechanisms and instruments advantage interrehionalnoho and cross-border cooperation in enhancing the competitiveness of the western regions of Ukraine]. L'viv: Rehional'nyy filial NISD v m. L'vovi, 143*

8. *Marketynhovi mekhanizmy zabezpechennya innovatsiynoho rozvytku ekonomichnykh system [Marketing of innovative mechanisms to ensure the development of economic systems]. Retrieved from <http://uad.exdat.com/docs/index-626071.html?page=6>.*

9. *Marketynhovyy mekhanizm posylennya konkurentospromozhnosti vitchyznyanoho zerna [Marketing mechanism for strengthening the competitiveness of domestic grain]. Retrieved from <http://chitalky.ru/?p=2012>.*

УДК 339.9 332.135(477)(438)

О. Б. Цісінська

провідний інженер

сектору проблем транскордонного співробітництва,

ДУ «Інститут регіональних досліджень

ім. М.І. Долишнього НАН України», м. Львів

ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНСЬКО-ПОЛЬСЬКОГО ТРАНСКОРДОННОГО РЕГІОНУ

Відображено структуру і тенденції розвитку економіки українсько-польського транскордонного регіону, проведено аналіз та визначено співвідношення соціально-економічних показників Волинської, Львівської, Закарпатської областей та Люблінського і Підкарпатського воєводств. Представлено інструмент транскордонного співробітництва, що був вдало застосований в українсько-польському транскордонному регіоні. Наведено механізми та інструменти регіонального рівня для подолання соціально-економічного розриву між суміжними адміністративно-територіальними одиницями транскордонного регіону.

Ключові слова: *транскордонний регіон, українсько-польський транскордонний регіон, соціально-економічний розвиток транскордонного регіону, Програма транскордонного співробітництва «Польща-Білорусь-Україна 2007-2013»*

Tsisinska O. PECULIARITIES OF SOCIAL AND ECONOMIC DEVELOPMENT OF UKRAINIAN-POLISH CROSS-BORDER REGION

The structure and development tendencies of the economy of Ukrainian-Polish cross-border region are outlined. The conducted analysis defined the deviation of social and economic indicators of Volynska, Lvivska, Zakarpatska oblasts and Lublin and Podkarpackie voivodships. The instrument of cross-border cooperation that was successfully used in Ukrainian-Polish cross-border region is presented. The mechanisms and instruments of regional level to overcome social and economic gap between administrative and territorial units of cross-border region are given.

Key words: *cross-border region, Ukrainian-Polish cross-border region, social and economic development of cross-border region, Cross-border cooperation program "Poland-Belarus-Ukraine 2007-2013"*

Україна має унікальне географічне розташування та наділена геополітичними особливостями - її одночасним межуванням на заході з 4 країнами членами - ЄС (Польщею, Словаччиною, Угорщиною, Румунією). Такі переваги надають перспективність реалізації у галузі транскордонного співробітництва нових можливостей, а активна діяльність в межах транскордонних регіонів, в часи підписання та ратифікації Угоди про Асоціацію між Україною та ЄС, при правильному векторі управління, може виступити одним з основних інструментів реалізації європейської інтеграції, що є найважливішим стратегічним пріоритетом державної політики України. Також вона може бути важливим елементом

в імplementації створення поглибленої та всеохоплюючої зони вільної торгівлі на адміністративних територіях, які вони охоплюють.

Детальний аналіз соціально-економічного розвитку та інституційного забезпечення транскордонних регіонів України проводився в 2011 році працівниками відділу ринкової інфраструктури та транскордонного співробітництва Інституту регіональних досліджень НАН України [1]. В 2015 році з метою підготовки щорічної науково-аналітичної доповіді «Розвиток транскордонного співробітництва», яка виконується відповідно до рішення Бюро Відділення економіки Національної академії наук України від 29 жовтня 2013 року, №11,

працівниками сектору проблем транскордонного співробітництва ДУ «Інститут регіональних досліджень ім. М.І. Долишнього НАН України» було вивчено основні аспекти розвитку транскордонних регіонів України, проведено їх детальний аналіз та зазначено рекомендації щодо активізації транскордонного співробітництва у цих регіонах.

Незалежно від політичних систем країн, спільноти людей, що тісно зв'язані різнобічними стосунками, але розділені кордонами, стикаються з ідентичними соціально-економічними, соціально-культурними, політичними і законодавчими проблемами. Тому основний принцип транскордонного регіону полягає в тому, щоб створювати в прикордонних зонах такі зв'язки і такі договірні відносини, які б сприяли розв'язанню спільних проблем. [2]

Особливі функції у сфері налагодження зв'язків та ефективної співпраці для покращення рівня та якості життя населення, економічного розвитку регіону, суспільного згуртування та максимального використання наявних можливостей транскордонного співробітництва між державами – сусідами виконують прикордонні регіони. У розвитку транскордонного співробітництва між Україною та Польщею ці функції відводяться трьом прикордонним областям України (Волинська, Львівська та Закарпатська) та двом воєводствам Республіки Польща (Люблінське та Підкарпатське). Загальна площа транскордонного регіону становить 97 678 км², де українська частина складає 54 720 км², а польська – 42 968 км². Він є густонаселеним регіоном - щільність населення становить 93,2 ос./км². На його території проживає 9109,5 тис. осіб.

Для відображення структури і тенденцій розвитку економіки українсько-польського транскордонного регіону проведено аналіз та визначено співвідношення соціально-економічних показників Волинської, Львівської, Закарпатської областей та Люблінського і Підкарпатського воєводств, що входять в нього.

Комплексним показником тенденцій та інтенсивності соціально-економічного розвитку на регіональному рівні є валовий регіональний продукт (ВРП). На рисунку 1 представлено обсяги ВРП в українсько-польському транскордонному регіоні на 1 особу.

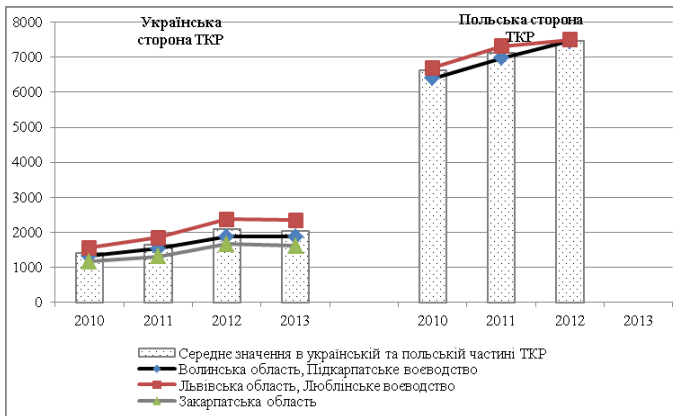

Рис. 1. Обсяги ВРП на одну особу в українсько-польському транскордонному регіоні, євро. [розраховано автором за даними 3-12]

Протягом 2010-2012 рр. в українській частині ТКР спостерігалася незначна тенденція до зростання обсягу ВРП на одну особу, а в 2013 році він зменшився на 1,46% і склав 2054, 97 євро/особу. Така ситуація спостерігалась загалом у всіх трьох областях країни, які входять до складу українсько-польського ТКР. У той же час загалом у країні значення цього показника зросло на 1,23% і становило 3154,2 євро/особу. Відхилення середнього значення ВРП на одну особу на прикордонних територіях української частини транскордонного регіону від його середнього значення загалом по країні у 2010 році становило 37,32%, а в 2013 році - 34,85 %.

Висхідна тенденція щодо зростання обсягу валового продукту на особу спостерігалася як у прикордонних областях Республіки Польщі (Підкарпатське та Люблінське воєводство), так і на загальнодержавному рівні. Відхилення середнього значення цього показника на прикордонних територіях польської частини ТКР від його середнього значення по країні з кожним роком зменшується і станом на 2012 рік склало 28,94 %.

Співвідношення показників ВРП на особу у прикордонних регіонах України та Республіки Польщі становило 21% у 2010 році, а в 2012 році - вже 28%.

У 2013 році рівень безробіття (рис. 2) в українській частині транскордонного регіону населення у віці 15-70 років за методологією МОП становив 7,8%, що на 0,8% менше від рівня безробіття 2010 року. У той час в польській частині транскордонного регіону рівень безробіття станом на 2013 рік становив 14,28%, що в 1,15 рази перевищує показник 2010 року (12,40 %).

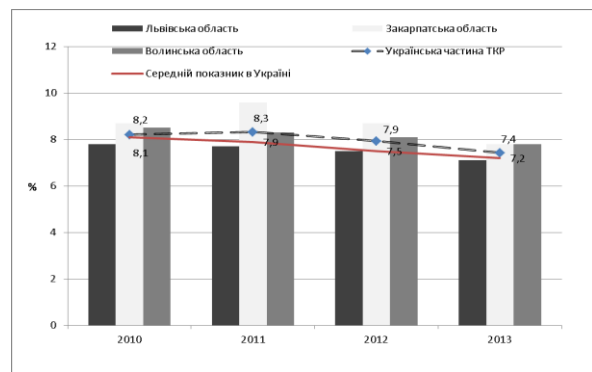

Рис. 2. Рівень безробіття населення (за методологією МОП) в українсько-польському ТКР та в Україні і Польщі в цілому, % [розраховано автором за даними 3-12]

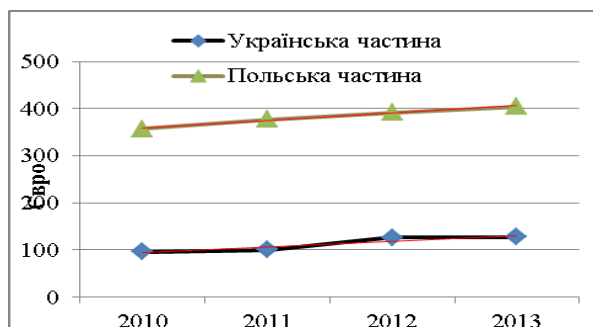
СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ ПРОБЛЕМИ СУЧАСНОГО ПЕРІОДУ УКРАЇНИ

Співвідношення рівня безробіття в межах українсько-польського ТКР засвідчує практично двократне перевищення значення цього показника у прикордонних регіонах Польщі. Частково така ситуація пояснюється тим, що в Україні значна частина населення не стоїть на обліку в центрах зайнятості, а великий відсоток людей працює неофіційно.

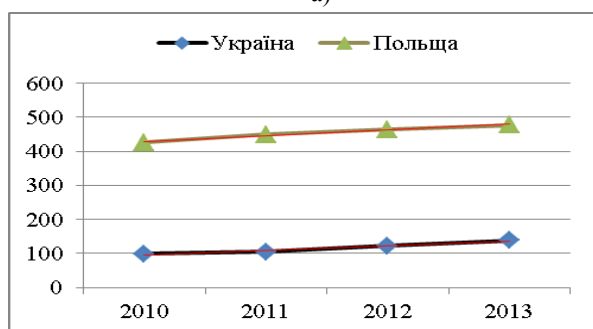
Розмір середньомісячної заробітної плати в українській частині транскордонного регіону в 2013 році складав 31% від його значення у польській частині ТКР. Порівнюючи з 2010 роком, розрив між значеннями цього показника з різних боків кордону зменшився на 7%.

У середньому заробітна плата одного поляка у прикордонних воєводствах Польщі в 2013 році становила 802,73 євро, у той час як в середньому по країні - 908,07 євро, що на 13% більше. Заробітна плата одного українця у середньому по прикордонних регіонах українсько-польського ТКР становила 248,83 євро, а в середньому по Україні її величина склала 307,66 євро.

На рисунку 3 представлено середній рівень пенсії на українській та польській частинах прикордонних регіонів українсько-польського транскордонного регіону та рівень пенсії в Україні і Польщі загалом.

а)

б)

Рис. 3. Середній рівень пенсії на українській та польській частинах прикордонних регіонів українсько-польського транскордонного регіону за період 2010 – 2013 рр (а) та в Україні та Польщі (б), євро [розраховано автором за даними 3-12]

Ріст пенсій по роках в польській частині транскордонного регіону відбувається плавно і поступово, в українській частині він спостерігається з

нерівномірними відхиленнями, незважаючи на те, що в Україні загалом зростає плавно і поступово.

Розмір пенсії в 2013 році у Польщі становив на 266,23 євро більше, ніж в Україні. У свою чергу, відхилення рівня пенсії в українській частині транскордонного регіону до рівня пенсії польської частини становило 53%.

У 2010 році, після двох років активізації інвестиційної діяльності, як на українському прикордонні, так і в Україні загалом (рис. 4.), спостерігався спад інвестицій в основний капітал.

Рис. 4. Індеси капітальних інвестицій на одну особу за період 2011-2013 рр., євро [розраховано автором за даними 3-12]

В 2013 році підприємства українського прикордоння освоїли 309,05 євро з розрахунку на одного мешканця української частини українсько-польського транскордонного регіону, що на 37,23 євро менше у порівнянні з 2012 роком, а спад капіталовкладень становив 10,75%.

Загалом по Україні до 2012 року спостерігалось нарощення обсягу інвестицій та було досягнуто приросту капіталовкладень на рівні 24,67%. Співвідношення даного показника в розрізі прикордонних областей до його середнього значення по країні становила 33,54%, а в 2013 році – 35,42%.

На кожного мешканця польської частини транскордонного регіону в 2013 році припадало в середньому 1262,92 євро інвестицій, що на 65,18 євро менше, ніж попереднього року. У Польщі загалом на одного мешканця припадало 1493,85 євро капітальних інвестицій, що на 15,5% більше від його значення у прикордонних воєводствах транскордонного регіону.

У 2012 році в прикордонних воєводствах транскордонного регіону спостерігався спад обсягу

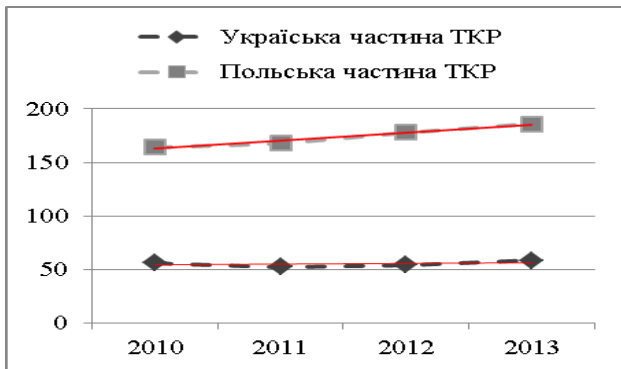
капіталовкладень на 7,39%, а в 2013 році – на 4,91%. Ця тенденція спостерігалась на всій території Польщі.

Співвідношення показників обсягу капіталовкладень в 2013 році показують відхилення української від польської сторони на 24 %.

Для належного функціонування економіки українсько-польського транскордонного регіону велике значення має сприятливе підприємницьке середовище (рис. 5).

а)

б)

Рис. 5. Кількість суб'єктів підприємницької діяльності (підприємств – юридичних осіб) на 10 тис. осіб наявного населення на період 2010 – 2013 р. [розраховано автором за даними 3-12]

У 2013 році на 10 тис. осіб наявного населення на Львівщині припало 74 підприємства – юридичних осіб проти 80 у 2010 році. У Волинській області відбувся зріст кількості підприємств на 10 тис. осіб з 50 у 2010 році до 53 у 2013 році. Аналогічна ситуація спостерігається у Закарпатській області.

З кожним роком зростає кількість підприємств – юридичних осіб і в Люблінському та Підкарпатському воєводстві.

З рисунка 5 (б) бачимо ситуацію, яка склалась загалом в транскордонному регіоні з української та польської сторони. Через коливання кількості підприємств – юридичних осіб у Львівській області та незначне збільшення їх кількості у Волинській та Закарпатській областях, на українській стороні відбуваються відхилення від лінії тренду та її майже горизонтальне положення. В польській частині транскордонного регіону незначні відхилення спостерігались лише в 2011 році.

За кількістю суб'єктів підприємницької діяльності (підприємств – юридичних осіб) на 10 тис. осіб наявного населення у 2013 році польська частина

українсько-польського транскордонного регіону у 3-3,5 рази перевищує відповідний показник на українській частині.

Як в українській, так і в польській частині ТКР спостерігається тенденція до зростання кількості громадських організацій. Відхилення у кількості громадських організацій української частини ТКР до польської становить близько 50%. У європейському суспільстві третій сектор відіграє ключову роль у процесах управління територією, моніторингу діяльності органів влади та реалізації проектів розвитку території тощо.

Середнє значення кількості громадських організацій на 1000 осіб прикордонних територій як України, так і Польщі незначно відрізняються від їх середніх значень по країнах, а в окремих регіонах (зокрема, у Львівській області) перевищують їх. Східні прикордонні області Польщі та західні прикордонні області України активно беруть участь у доступних операційних програмах ЄС і громадські організації є основними бенефіціарами фінансових ресурсів зі структурних фондів ЄС.

Важливим інструментом транскордонного співробітництва, який був вдало застосований в українсько-польському транскордонному регіоні та ефективно впливає на його соціально-економічний розвиток є Програма транскордонного співробітництва «Польща-Білорусь-Україна 2007-2013» (надалі ПТС). Реалізація проектів цієї програми дозволяє прикордонним територіям України зменшувати територіальні, культурні та суспільні диспропорції за рахунок тісної співпраці з більш економічно та соціально розвиненими прикордонними регіонами РП та підвищувати рівень життя місцевого населення.

З прикордонних регіонів трьох країн-учасниць на конкурс було подано 835 проектів, з яких відібрано та підписано 117 контрактів (табл. 1.).

Таблиця 1

Кількість поданих заявок та відібраних проектів в рамках ПТС «Польща-Білорусь-Україна 2007-2013»

Конкурсні набори	Подані заявки	Відібрані проекти
I набір	307	23
II набір	506	79
III набір	22 (включаючи 226 мікропроектів)	6 (56 мікропроектів)
Всього	835	117

Дані отримано з Програми транскордонного співробітництва ЄС Польща – Білорусь – Україна 2014 – 2020. Конференція громадських слухань. Львів, 2 червня 2015

У рамках ПТС «Польща-Білорусь-Україна 2007-2013» українсько - польська транскордонна співпраця розвивається достатньо активно, про що свідчать дані таблиці 2 щодо кількості спільно поданих (553 од.) та реалізованих проектів (74 од.).

Найбільш активними головними партнерами (лідерами) у реалізації проектів усіх трьох наборів з польської сторони були Люблінське та Підкарпатське воєводства – 38 та 24 проекти, відповідно. З української сторони найактивнішими були Львівська та Волинська область з кількістю проектів – 6 та 4,

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ ПРОБЛЕМИ СУЧАСНОГО ПЕРІОДУ УКРАЇНИ

відповідно, і лише в 1 проекті Закарпатська область була бенефіціаром.

Таблиця 2

Кількість поданих заявок та відібраних проектів ПТС «Польща-Білорусь-Україна 2007-2013» в українсько-польській співпраці

Партнерство	Подані заявки	Відібрані проекти
Українсько-польське партнерство	553	74
Українсько-польсько-білоруське партнерство	127	14
Головний партнер		
Польща	616	87
Україна	180	15

Дані отримано з Програми транскордонного співробітництва ЄС Польща – Білорусь – Україна 2014 – 2020. Конференція громадських слухань. Львів, 2 червня 2015.

Партнерами у реалізації проектів виступили 177 суб'єктів з польської сторони, з яких 78 та 60 організацій з Люблінського та Підкарпатського воєводств та 144 з української, де 80 структур, що є найбільшою кількістю з загальної кількості організацій з Львівської та 38 з Волинської областей. У Закарпатській області участь у реалізації проектів прийняло 12 учасників.

Реалізовані транскордонні проекти Програми PL-BY-UA 2007-2013 в межах українсько-польського транскордонного регіону представлено на рисунку 6.

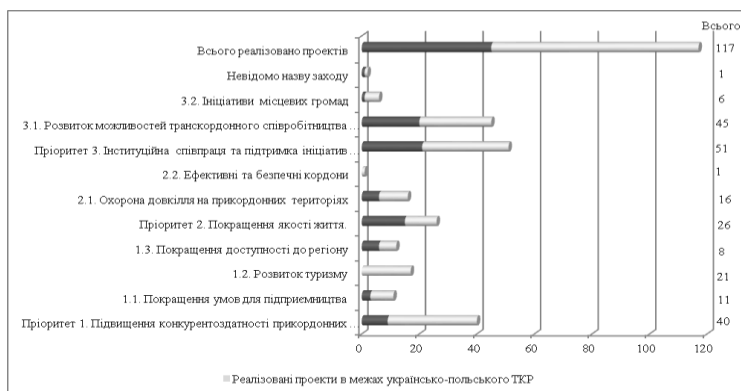

Рис. 6. Реалізовані транскордонні проекти Програми PL-BY-UA 2007-2013 у розрізі її пріоритетів у межах українсько-польського транскордонного регіону [розраховано автором за даними 13]

Найбільша частка реалізованих проектів зосереджена саме в рамках ПТС PL-BY-UA 2007-2013 в межах українсько-польського транскордонного регіону. Якщо аналізувати окремо по заходах, то лише пріоритет 2 в загальному менше зацікавив адміністративно-територіальні одиниці українсько-польського транскордонного регіону у заході «Покращення доступності до регіону». Зате в заході «Розвиток туризму» - це 100 % їх участь.

Перший пріоритет є найбільш вагомим для Підкарпатського воєводства, де кількість реалізованих проектів становила 11 одиниць. Люблінське воєводство віддало перевагу третьому

пріоритету, хоча в загальній кількості проектів воно виступало лідером у Програмі.

Львівська область найбільш активно брала участь в реалізації проектів третього пріоритету, який Волинську область не зацікавив зовсім. Зате, Волинська область, в свою чергу, присутня у першому пріоритеті 4 проектами.

Соціально-економічний розвиток транскордонного регіону характеризується значними відхиленнями. Причиною цього є перешкоди законодавчого, інституційного, фінансового тощо характеру. Основними напрямками удосконалення інструментів інституційного забезпечення на регіональному рівні для органів виконавчої влади та місцевого самоврядування є:

- підписання угод та договорів про співпрацю з акцентом на розвиток транскордонного співробітництва що сприятиме вирівнюванню соціально-економічного розвитку території;
- затвердження концепцій та програм щодо створення транскордонних індустріальних парків, промислових зон, кластерів та інших форм транскордонного співробітництва, що дозволять ефективній реалізації потенціалу. Відсутність розуміння регіональними органами влади потреби в створенні таких форм транскордонного співробітництва на їх території, відсутність кваліфікованих кадрів в цих структурах для написання та реалізації таких проектів, а також проблема в відсутності фінансування для їх реалізації

не дозволяє використовувати в повній мара можливості, які з'являються при впровадженні нових форм транскордонної співпраці.

Особливою умовою є підвищення кваліфікації працівників органів виконавчої влади та місцевого самоврядування в сфері прикордонної чи транскордонної співпраці та їх фінансова мотивація.

Також важливим рушієм активізації співпраці між прикордонними територіями та подолання суттєвого відхилення є залучення громади до місцевого самоврядування в рамках транскордонного співробітництва через розробку програми місцевих ініціатив громад; впровадження технології громадянського діалогу між громадами і владою для розв'язання ключових проблем на території; виявлення лідерів та їх навчання; визначення пріоритетних проблем локальних громад; створення системи мотивації громадян до їх участі у вирішенні пріоритетних проблем локальних громад своєї території тощо.

Список використаних джерел

1. Конвергенція регіонів у транскордонному просторі / Н.А. Мікула, Є.Е. Матвеев, В.В. Толкованов та ін.; відп. редактор д.е.н., проф. Н.А. Мікула – Львів: Інститут регіональних досліджень Національної академії наук України, Львівський регіональний інститут державного управління Національної академії державного управління при Президенті України, 2012 – 368с.
2. Цісінська О.Б. Вплив регіонального менеджменту на конвергенцію українсько-угорського транскордонного регіону. Соціально-економічні проблеми сучасного періоду

України. Регіональна конвергенція та транскордонні ринки: [зб. наук. пр.]. / НАН України. Ін-т регіональних досліджень; редкол.: відп. ред. Кравців В.С. – Львів, 2011. – Вип. 5 (91) – 2011 – 385 с. – ст. 90 – 113.

3. Rocznik statystyczny województw. Główny Urząd Statystyczny. Redaktor główny - Halina Dmochowska. Warszawa, 2011. – 659s.

4. Rocznik statystyczny województw. Główny Urząd Statystyczny. Redaktor główny - Halina Dmochowska. Warszawa, 2012. – 683s.

5. Rocznik statystyczny województw. Główny Urząd Statystyczny. Redaktor główny - Halina Dmochowska. Warszawa, 2013. – 677s.

6. Rocznik statystyczny województw. Główny Urząd Statystyczny. Redaktor główny - Halina Dmochowska. Warszawa, 2014. – 663s.

7. Статистичний збірник «Регіони України». За редакцією О.Г. Осауленка. Державна служба статистики України. Частина II, Київ, 2011 – 783 с.

8. Статистичний збірник «Регіони України». За редакцією О.Г. Осауленка. Державна служба статистики України. Частина II, Київ, 2012 – 801 с.

9. Статистичний збірник «Регіони України». За редакцією О.Г. Осауленка. Державна служба статистики України. Частина I, Київ, 2013 – 322 с.

10. Статистичний збірник «Регіони України». За редакцією О.Г. Осауленка. Державна служба статистики України. Частина I, Київ, 2014 – 299 с.

11. Статистичний збірник «Регіони України». За редакцією О.Г. Осауленка. Державна служба статистики України. Частина II, Київ, 2014 – 733 с.

12. Україна у цифрах у 2014 році. Статистичний збірник. За редакцією І. М. Жук. Державна служба статистики України. Київ, 2015 – 239 с.

13. Проекти. Офіційна сторінка Програми PL-BY-UA 2007-2013. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.pl-by-ua.eu/en,5>.

References

1. Konwergenciya regioniv u transkordonnomu prostori (2012) [Convergence of regions in cross-border space] In N.A. Mikula (Ed.), 368 s. – L'viv: Instytut regional'ny'x doslidzhen' Nacional'noyi akademiyi nauk Ukrayiny, L'vivs'kyj regional'nyj instytut derzhavnogo upravlinnya Nacional'noyi akademiyi derzhavnogo upravlinnya pry` Prezydentovi Ukrayiny.

2. Tsisinska O.B. (2011) Vplyv regional'nogo menedzhmentu na konwergencyu ukrayins'ko-ugors'kogo

transkordonnogo regionu. [Regional Management Influence on the Convergence of Ukrainian-Hungarian Cross-Border Region] In V. S. Kravtsiv (Ed.), Sotsial'no-ekonomichni problemy suchasnoho periodu Ukrayiny. [Socio-Economic Problems of the Modern Period of Ukraine]: Vol. 91 (5). Regional'na konwergenciya ta transkordonni ry'nky` [Regional convergence and cross-border markets] (pp. 90-113). Lviv: Institute of Regional Research NAS of Ukraine. [in Ukrainian].

3. Statistical yearbook of the Regions – Poland. Central Statistical Office. Editor-in-chief - Halina Dmochowska. Warsaw, 2011 – 659s. [in Poland].

4. Statistical yearbook of the Regions – Poland. Central Statistical Office. Editor-in-chief - Halina Dmochowska. Warsaw, 2012 – 683s. [in Poland].

5. Statistical yearbook of the Regions – Poland. Central Statistical Office. Editor-in-chief - Halina Dmochowska. Warsaw, 2013 – 677s. [in Poland].

6. Statistical yearbook of the Regions – Poland. Central Statistical Office. Editor-in-chief - Halina Dmochowska. Warsaw, 2014 – 663s. [in Poland].

7. Staty'sty'chny'j zbirny'k «Regiony` Ukrayiny`» (2011) [Statistical publication. Regions of Ukraine]. In O.H. Osaulenko (Ed.), Part II, 783 s. Kyiv, State Statistics Service of Ukraine. [in Ukrainian]

8. Staty'sty'chny'j zbirny'k «Regiony` Ukrayiny`» (2012) [Statistical publication. Regions of Ukraine]. In O.H. Osaulenko (Ed.), Part II, 801 s. Kyiv, State Statistics Service of Ukraine. [in Ukrainian]

9. Staty'sty'chny'j zbirny'k «Regiony` Ukrayiny`» (2013) [Statistical publication. Regions of Ukraine]. In O.H. Osaulenko (Ed.), Part I, 322 s. Kyiv, State Statistics Service of Ukraine. [in Ukrainian]

10. Staty'sty'chny'j zbirny'k «Regiony` Ukrayiny`» (2014) [Statistical publication. Regions of Ukraine]. In O.H. Osaulenko (Ed.), Part I, 299 s. Kyiv, State Statistics Service of Ukraine. [in Ukrainian]

11. Staty'sty'chny'j zbirny'k «Regiony` Ukrayiny`» (2014) [Statistical publication. Regions of Ukraine]. In O.H. Osaulenko (Ed.), Part II, 733 s. Kyiv, State Statistics Service of Ukraine. [in Ukrainian]

12. Ukrayina u cy'frax u 2014 roci. (2015) [Ukraine in numbers in 2014]. In I.M. Zuk (Ed.), 239 s. Kyiv, State Statistics Service of Ukraine. [in Ukrainian]

13. Operational programme "Poland-Belarus-Ukraine 2007-2013" Projects. Retrieved from <http://www.pl-by-ua.eu/en,5>.